

SIE WISSEN DAS NICHT, ABER SIE TUN ES

Ameriški kongres med obredjem in vednostjo

Povzetek: Članek analizira obrede v ameriškem Kongresu. Kongresno obredje je prikazano kot simptomatična praksa vsakdanjega dožemanja racionalnosti parlamentov. Avtor trdi, da so obredi, ki se dogajajo na Kongresnem griču, z vseameriškega vidika kontra produktivni, z vidika omogočanja reprodukcije dominantnih razmerij sil pa je obredje politično produktivno. Obredju avtor ne pripisuje negativnih konotacij, temveč ga ima za enako pomembnega pri delovanju Kongresa kot je sprejemanje zakonov in drugih aktov.

Ključni pojmi: obredi, ameriški Kongres, politična antropologija, parlament, ideologija

Marx² v svoji znameniti frazi v Kapitalu (1980: 37) poda verjetno najbolj osnovno definicijo ideologije: *Sie wissen das nicht, aber sie tun es*.³ Tega ne vedo, toda to delajo. Takšno branje Marxa implicira, da je ključni problem na strani predstave, iluzije vedenja: Saj ne vedo, kaj v resnici delajo. Ideologija je v tem, da ljudje ne vedo, kaj v resnici delajo, ne vedo, da imajo napačno predstavo o družbeni realnosti, kateri pripadajo (Žižek, 1994: 314). Na eni strani imamo vednost, na drugi dejavnost. Dve ključni kategoriji, tako za obred kot za ideologijo. A Marxovo formulo se da brati tudi na drugačen način. Na način, kjer ni problematična samo predstava o realnosti, ampak družbena realnost sama. Tako iluzija ni več samo na strani vedenja, ampak na strani realnosti same, tistega, kar ljudje počno. Tisto, česar ne vedo, je, da njihovo družbeno realnost samo vodi iluzija. Kar ljudje spregledajo, kar napačno razumejo, ni realnost sama, ampak iluzija, ki določa njihovo realnost, njihovo pravo družbeno dejavnost. Zelo dobro vedo, kakšne so stvari v resnici, a jih kljub temu še vedno opravljajo, kot da tega ne bi vedeli (Žižek, 1994: 316). S takšno kantovsko zastavitvijo problema pristajamo na dualnost med vedenjem in realnostjo samo, kjer se realnost zrcali kot nekaj čistega, neomadeževanega, vedenje o tej realnosti pa kot nekaj posredovanega, s človeškim umom kontaminiranega. Kot da realnost sama ni posredovana z našo zavestjo, kot da ideologija ni na ravni in edini možni teren zavedanja, edina prava, realna zavest.

¹ Jernej Pikalo, mladi raziskovalec in asistent na Katedri za teoretsko politologijo, FDV.

² Za pripombe k prvim verzijam teksta se zahvaljujem dr. Igorju Lukšiču in dr. Mitji Velikonji. Njune pripombe so, kot vedno, izjemno prispevale h kvaliteti teksta. Seveda pa sem za vse spodrsiljave odgovoren sam.

³ Gre za besedno igro na biblični izrek: O Bog, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.

Problem ameriškega Kongresa, glavnega zakonodajnega telesa Združenih držav Amerike, organa, katerega sama narava dela naj bi bila strogo racionalna, institucije, ki poleg predsednika države in vrhovnega sodišča predstavlja eno od treh vej najvišje oblasti, naj bi bila ravno v tem: zelo dobro vedo, kakšne so stvari v resnici, a jih kljub temu opravljajo kot da tega ne bi vedeli. Ameriški Kongres naj bi bil ujetnik lastnih obredov. Kot astmatičen zavaljen starec, zleknjen v fotelj pred televizorjem, s čipsom v eni in pivom v drugi roki, naj bi se komaj premaknil s svojega mesta in se samo delno zavedal sveta okoli sebe. Že skoraj četrto stoletje naj ne bi Kongres rešil nobenega problema, končal nobene krize ali sprejel izjemno pomembne odločitve (Weatherford, 1985: 1). Skratka, Kongres naj bi bil paraliziran. Ujet v obrede. V ciklično pojmovanje časa in nenehne borbe med strankami, klani in botri, ki ne prinašajo nobenega rezultata. Na deklarativni ravni naj bi šlo za izjemno racionalnost, ugled, ki ga ima le malo institucij na tem svetu, na drugi ujetost v obrede, statičnost in gerontokracijo. Pri tem seveda nikakor ne želimo zapasti v utilitaristično tradicijo največje sreče največjega števila ljudi, ki jo je mogoče dosegati samo skozi strogo racionalizirane postopke.⁴ Če namreč izhajamo iz drugega branja Marxa, iz tega, da kongresniki predobro vedo, kaj delajo, a kljub temu to še vedno počnejo, se naj bi obredi Kongresa prikazali kot njegov simptom. Simptom je element, ki je subverziven lastni univerzalnosti, vrsta, ki je subverzivna lastnemu rodu. A ključna kakovost simptoma ni samo v tem, da je subverziven lastni univerzalnosti, ampak predvsem v tem, da brez njega slika ni popolna. Je namreč nujni element, brez katerega oblika ne zadobi svoje popolnosti, skratka, brez katerega slike sploh ni.

Politološka znanost v svojih razglabljanjih ponavadi izpušča pomembnost simbolne dimenzije sodobne politike. Podrazvitost razprav o simbolni dimenziji sodobne politike se delno nanaša na široko uporabo empiričnih metod raziskovanja, ki se prepogosto predstavljajo kot "čista znanost". Simboli so tisti, ki jih seveda ne moremo v zadostni meri preučevati na kvantitativni ravni, niti skozi javno mnenje ali analize volitev. Pri poudarjanju prednosti kvantitativnih metod "pravi" raziskovalci poudarjajo, da tisti vidiki politike, ki se jih ne da kvantificirati, niso pomembni. Krog se sklene s tem, da empirični rezultati študij, "proizvedeni" s strani teh istih raziskovalcev, samo še potrdijo in učvrstijo mnenje, da moderno politiko določa zgolj racionalna akcija. Geertz (1973: 202) razkriva nekatere hibe takšnih pristopov:

Glavni napaki teorije interesov sta v tem, da je njena psihologija preveč slabokrvna in njena sociologija preveč mišičasta. Ker nima dobro razvite teorije motivacije, je bila prisiljena stalno nihati med ozkim in površinskim utilitarizmom, ki vidi človeka zgolj kot nekoga, ki ga žene racionalno preračunavanje zavestno spoznanih osebnih koristi in širokim, a nič manj površinskim, historicizmom, ki z naučeno nenatančnostjo govori o človeških idejah kot tistih, ki "odsevaajo", "izražajo", "odražajo", "izhajajo iz" ali pa "na njih vplivajo" družbene razmere.

⁴ Negativno konotacijo so političnemu obredu dali, kot je to duhovito ugotovil Shils, zahodni znanstveniki, vzgojeni v utilitaristični tradiciji, zaslepljeni z racionalnim modelom političnega sveta (Kertzer, 1988: 2).

Ljudje niso samo materialna bitja delujoča po racionalnem programu, ampak tudi proizvajalci in uporabniki simbolov. Šele skozi te simbole ljudje dajejo pomen lastnemu življenju. Če hočemo v popolnosti razumeti fenomen politične pripadnosti ali politične akcije, moramo najprej spoznati vlogo simbolizma v političnem življenju⁵ (Kertzer, 1988: 8). Politični obred, skozi katerega se izraža simbolizem političnega življenja, je namreč sestavni del politike vseh modernih industrijskih družb. Težko si je predstavljati, da bi kakršenkoli politični sistem sploh lahko deloval brez njega.

Namen pričujočega članka je poskus prikaza delovanja kongresnega obredja kot simptomatične prakse vsakdanjega dojemanja racionalnosti parlamentov. Ameriški Kongres pri tem nikakor ni osamljen primer. Podobno velja za vse parlamente na svetu. Tisto, kar nas bo zanimalo pri ameriškem Kongresu, so trije fenomeni kongresnega obreda: vse večje naraščanje in razraščanje obredja, kongresni zapisnik kot poseben izraz obreda na Kongresnem griču ter naraščanje števila piscev govorov, pomagačev, asistentov, tajnikov itd. Pri tem bomo kot vodilo pri delu uporabljali antropološke in sociološke teorije obreda, ki nam bodo služile za teoretično podlago razlage fenomena.

Tri vrste kongresnega obreda

Način, na katerega ameriški Kongres deluje, naj bi se v zadnjih desetletjih povsem spremenil. Že Woodrow Wilson je v svoji disertaciji na Princetonu pisal, kako zapleten sistem naj bi Kongres nekoč bil, rekoč, da njegove zapletene oblike in razvejana struktura zameglita pogled in zakrijeta sistem, po katerem Kongres deluje (Weatherford, 1985: 19). Danes naj bi bilo razumeti delovanje Kongresa še mnogo težje. Vse bolj naj bi se namreč utapljal v lastni birokraciji. Njegova dejanja naj bi postala izpraznjena vsakršne substancialnoasti. Njegov zapisnik (Congressional Record) naj bi *a posteriori* določal realnost. Kongres naj bi bil paraliziran, pa ne toliko zaradi svoje sestave, pač pa bolj zaradi nepotrebnih (sic!) ritualov in ceremonij v katere naj bi bil ujet. Glavno odločevalsko telo naj bi postalo glavno ceremonialno telo. Tisto, kar danes nekaj velja, naj bile izjave za javnost in ne več sprejemanje zakonov. Na tem mestu se moramo vprašati, zakaj so izjave za

⁵ Walzer (1967: 194) je za ponazoritev tega odnosa zapisal: "Država je nevidna; mora biti poosebljena preden jo lahko vidimo, simbolizirana preden je lahko ljubljena, zamišljena preden je lahko dojeta". Marvinova in Ingle (1999) pa v svoji sijajni knjigi o totemski naravi ameriške zastave prikazujeta, kako se nacija ohranja skozi spomin na zadnje žrtvovanje. Čeprav je eno od svetih pravil plemenske organizacije, da se pripadniki med sabo ne smejo pobijati, obstaja izjema tega pravila, ki pravzaprav ni izjema, ampak sama srčika totemskega sistema, in pravi, da če hočemo, da skupina ljudi dlje časa zdrži skupaj, potem je treba v določenih presledkih žrtvovati toliko in toliko ljudi. Vojna za ameriško (ali katerokoli drugo) zastavo postane ključen element integracije nacije, kajti žrtvovanje za zastavo vzpostavi povezanost utemeljeno na krvi, ki je lahko močnejše od družinskih vezi. Padli junaki teh vojn na tujem so v ameriškem primeru vedno pripeljani v bazo zračnih sil Andrews (Maryland), ki v ameriškem imaginariju zaseda mesto prvega postanka na poti junakov in blaženih k arlingtonskemu pokopališču. Seveda ni nobeno naključje, da je Andrews AFB tudi "Proud Home of Air Force One", torej domovanje predsednikovega letala.

javnost v znanstvenih krogih, ki preučujejo delovanje Kongresa, obravnavane kot prazno govoričenje, sprejemanje zakonov pa substanca dela Kongresa? V tem vprašanju tiči problem vseh dosedanjih opisovanj političnega obreda. Kljub temu, da takšna dosedanja opazovanja političnega obreda želijo na vsak način pretrgati vezi s empiricistično-utilitaristično tradicijo gledanja na politični obred, implicitno nanjo še vedno pristajajo, kajti izpraznjeni substancialnosti dejanj pripisujejo negativne konotacije. Za Kongres in njegovo delovanje je enako pomembno sprejemanje zakonov kot prazni obredi. Substancialnost Kongresa je namreč ravno v izpraznjenosti substancialnosti, v praznini, ki pa je vendarle ravno tako konstitutivna za Kongres kot sprejemanje zakonov samo.

Vsaka družba pozna obred. Obredno je univerzalno, družba brez obrednega je anomalija (Cazeneuve, 1986: 13). A ključna za našo razpravo je funkcija obreda v družbi. Durkheim in njegovi nasledniki v normativno funkcionalistični tradiciji trdijo, da ima obred socialno integrativno vlogo, da krepi in kreira občutek skupnosti. Kot ključni vidik integracije družbe postavljajo integracijo vrednot. Konsenz glede vrednot ohranja ravnotežje v družbenem sistemu, iz česar sledi, da igra politični obred eno od ključnih vlog v integraciji modernih industrijskih družb (Lukes, 1975: 292ff).⁶ Shils in Young sta naredila analizo kronanja angleške kraljice in v povsem neo-durkheimovskem duhu ugotovila, da je kronanje ravno tak obred o katerem je pisal Durkheim, "v katerem družba potrdi svoje moralne vrednote, ki jo naredijo za družbo ter obnovi pripadanje tem vrednotam z okrepitvijo povezano-sti" (1953: 67). Vendar gre pri političnem obredu za več. Durkheim in njegovi nasledniki so spregledali dejstvo, da tudi vrednote ne nastanejo v vakuumu, ampak so ravno vrednote produkt obrednega. Opraviti imamo z dvojno funkcijo obreda, ki na prvi stopnji vrednote vzpostavlja, na drugi pa jih s podobnim mehanizmom razširja oz. integrira družbo okoli njih.

Tu se velja vprašati: čigave vrednote so tiste, ki prevladujejo v določeni skupnosti? Kdo določa te vrednote? Za koga so te vrednote še posebej pomembne? Kolektivna vznesenost, ki se pojavlja ob obredih tipa kronanje angleške kraljice ali inavguracija ameriškega predsednika, namreč predvsem poudarja in krepi vrednote dominantne skupine znotraj neke družbe in ne vseh članov družbe. Kako sicer razložiti pohode Oranžencev (pripadnikov reda Williama Oranskega na Severnem Irskem), ko dvanajstega julija vsako leto korakajo skozi vse predele Belfasta in slavi jo prihod protestantov v Ulster v luči Durkheimove teze o družbeno integrativni vlogi obreda? Njihovo korakanje skozi katoliške predele namreč nikakor ni sinonim za vzpostavljanje družbene povezanosti, prej nasprotno. Obred Oranževcev povzroča dezintegracijo, ne pa integracije, gledano na ravni celotne severnoirske skupnosti. Zato je treba opustiti velikokrat preveč poenostavljeno gledanje na obred kot brezpogojno družbeno integrativen in reči, da obred predstavlja in krepi zgolj, inter alia, posamične politične paradigme in njihov način delovanja (Lukes, 1975: 301). Lahko rečemo, da ima obred v tem pogledu *kognitivno komponento*⁷, saj služi

⁶ Glej analize Warnerja (1962) o pomenu Dneva spomina (*Memorial Day*, op.p) za ameriško družbo ali analizo inavguracije predsednika Kennedyja Roberta N. Bellaha (1968) ali najnovejšo analizo McLeoda (1999) o sociodrami predsedniške politike v ZDA.

⁷ Drugi dve komponenti obreda sta še integrativna in komunikacijska.

določeni skupini ljudi, da organizirajo vedenje o preteklosti in sedanjosti in jim pomaga predstavljati si prihodnost. Moč simbolov, ki jo obred izzove, je namreč moč, ki konstruira realnost, tista, ki vzpostavlja gnoseološki red ali takojšnjo sliko sveta. Marksistična tradicija je v tem pogledu zelo poudarjala vlogo političnih funkcij simbolnih sistemov in vezala simbolno produkcijo z interesi vladajočega razreda (Bourdieu, 1991: 167). Ne pozabimo: Zavest vladajočega razreda je vladajoča zavest! Ideologije pa so tiste, ki služijo posamičnim interesom, da se lahko umestijo na prestol skupnih interesov. Vladajoča kultura prispeva k pravemu povezovanju vladajočega razreda. Prispeva tudi k navideznemu povezovanju celotne družbe in tako k apatiji (nepravemu zavedanju) podrejenih razredov. Toda tisto, kar je ključno, je, da prispeva k legitimaciji vzpostavljenega reda z vzpostavitvijo razlik (hierarhij) in njihovim legitimiranjem (Bourdieu, 1991: 167). Ali če parafraziramo Laclaua (1987): Ideologija je v tem pomenu pravzaprav naprava, s katero se ohranja hegemonika funkcija artikulacije pomena s konstruiranjem enotnosti družbe skozi njeno pravo odsotnost, skozi antogonizme in dislokacijo.

Šele skozi prikazano optiko lahko ugotovimo pravi povezovalni potencial obreda, ki se dogaja na Kongresnem griču. Njegov prvotni namen je vsekakor poudarjati simbole, vrednote, ki jih Amerika potrebuje, na osnovi katerih deluje in ki jo povezujejo. Obred v tej obliki meri na obče. Zelo verjetno pa je, da s svojim delovanjem resnično simbolno povezuje le določen del prebivalcev ameriške družbe, medtem ko drugi del te dobrobiti kulturno ni deležen. Pri tem moramo analizo zastaviti na dveh ravneh. Na ravni simbolnega povezovanja znotraj Kongresa, kjer gre bolj ali manj za podobne strukture ljudi, in na družbeni integraciji navzven, kajti Kongres predstavlja mesto, kjer se simbolno združijo vsi Američani.

Notranje socializacijski potencial

Na ravni simbolnega povezovanja je ključna vloga politične socializacije, ki jo kongresno obredje za svoje protagoniste igra. Starejši kongresniki imajo samo en cilj: biti ponovno izvoljen. Mlajši imajo drugačen cilj: biti vsaj še enkrat izvoljen. Tako kot so se starejši naučili, kaj vse je treba storiti, da si lahko ponovno izvoljen, tako se morajo tudi po stažu mlajši kongresniki naučiti, kaj pomeni biti dolgoletni kongresnik. Ovire, ki jim stojijo nasproti, so namreč mnogotere. Podobno kot alkimisti, ki so bili v večnem iskanju formule za zlato, politiki na Kongresnem griču nenehno iščejo načine za uveljavljanje moči. Vsak član Kongresa uporablja drugačno strategijo, kako doseči največjo možno moč. Kljub temu, da ni mogoče trditi, da vsak uporablja zgolj eno strategijo, je člane Kongresa mogoče razdeliti v tri kategorije: *šamane*, *poglavarje in botre* (Weatherford, 1985: 65ff).

Kongresni *šaman* je v javnosti ponavadi zelo izpostavljen posameznik, katerega glavna naloga je združevati strahove ljudi pred komunizmom, velikimi korporacijami, onesnaževanjem ali mafijo. Šamani so v plemenu ponavadi tisti, ki imajo vedno pri sebi polno torbo amuletov, čarobnih kamnov in podobnega. Njihovo glavno orodje je zaupanje vanje, prepričljivost njihovega nastopa in karizma nji-

hove vloge. So strokovnjaki, ki prepričajo tudi najbolj nejeverne in jim na ta način dajo vsaj malo občutka varnosti v svetu polnem nejasnosti. Za razliko od plemen-
skih poglavarjev njihova moč ne izhaja iz položaja, ki ga imajo, ali iz praktičnih
rezultatov njihovega dela, pač pa iz prepričljivosti, ki jo kažejo, in iz sposobnosti
izzvati čustva svojih ovčic. Takšen tipičen primer *šamana* je senator Edward
Kennedy. Ko se je zgodila nesreča v jedrskem reaktorju na Otoku treh milj
(Pennsylvania) in so bile oblasti prisiljene evakuirati prebivalstvo zaradi možnosti
jedrske katastrofe, je bil prvi, ki mu je uspelo narediti kongresno zaslišanje na to
temo, čeprav so odbori in pododbori senata kar tekmovali, kdo ga bo naredil prvi
in se prerekali v čigavi pristojnosti zadeva sploh je. Kot predsednik pododbora za
zdravje in raziskovanje, ki deluje v okviru odbora za delo in človeške vire je že
takoj prvi vikend po nesreči sklical zasedanje, še preden so predsedniki ostalih
odborov sploh uspeli prebrati poročilo o nesreči (Weatherford, 1985: 66). Na ta
način je pobral vso pozornost medijev, ki je bila takrat na vrhuncu. To mu je uspe-
lo, ker si je na Kongresnem griču izgradil največji klan, kar ga Kongres pozna.
Samo s pomočjo več kot 120 sodelavcev, ki delajo zanj, je lahko tako hitro reagiral.
Kennedyjevi sodelavci nenehno organizirajo zaslišanja, vlagajo zakonske pred-
loge, največ na področju zdravstva. Tisto, kar naj vloga *šamana* ne bi prinašala, je
dejanska moč znotraj Kongresa. Veliko se govori o nečem, pa zelo malo pretvori v
zakonodajo. Kot piše Weatherford (1985: 68), Kennedyju do sedaj še ni uspelo
uveljaviti niti enega samega pomembnejšega zakonskega predloga. A kot smo ugo-
tovili že prej, je utilitaristično-empiricistična tradicija kriva za takšno gledanje na
obred. Očitno je, da niso samo zakonski predlogi tisti, ki nekaj štejejo.
Izpraznjenost substancialnosti je za delovanje Kongresa in pridobivanje moči
ravno tako pomembna kot uveljavljanje zakonskih predlogov. Podobno vlogo so v
Kongresu igrali senatorji Joseph McCarthy, Richard Nixon ali Estes Kefauver.

Če so *šamani* nenehno v središču medijske pozornosti, je s *poglavarji* dru-
gače. *Poglavarji* so tisti senatorji, ki si poskušajo zagotoviti monopol nad določen-
imi zadevami. Zelo pazljivo si izberejo svoje področje, ga počasi začnejo
obvladovati, krepi in končno širiti navzven. Če so *šamani* v javnosti med najbolj
znanimi kongresniki, so *poglavarji* med tistimi z najmanj izrazito javno podobo.
Toda njihova notranja moč, moč, ki jo imajo pri sprejemanju odločitev v Kongresu,
se naj ne bi mogla meriti z močjo *šamanov*. Senator Russell Long iz Louisiane, na
primer, predsednik odbora za finance, je imel tako rekoč popolni monopol nad
vsem, kar je bilo povezano z obdavčenjem. Bil je največji strokovnjak za vprašanja
davkov in njegovi sodelavci so nadzorovali vse pomembnejše dele zakonodajnega
procesa (Weatherford, 1985: 73). Poglavarji, kot so na primer John Stennis iz
Mississippija, senator Mark Hartfield ali prej omenjeni Long so tisti, ki naj bi pome-
nili prave centre moči znotraj Kongresa. Čeprav vsak od njih nadzoruje le določen
del aktivnosti celotne organizacije, pa je jasno, da so izbrali strateško najbolj
pomembne odbore in pododbore za povečanje svoje moči.

Botri niso ne izrazito javno usmerjeni *šamani* niti v samo določene odbore
zaverovani *poglavarji*. *Botri* so tisti kongresniki, ki jim je uspelo do popolnosti
izpopolniti tehniko obvladovanja zakulisnega manipuliranja v Kongresu. Gre
vsekakor za najbolj težavno izmed vseh vlog, kajti ne zahteva samo zelo prefin-

jenega občutka za ljudi in poznavanje sistema, ampak tudi osebnih navad, strahov, šibkih točk skoraj vseh članov Kongresa. Vloga *botra* je ena od najbolj privlačnih, ker ponuja možnost sodelovati skoraj pri vsaki pomembnejši odločitvi, kar lahko pomeni tudi večjo možnost zavihteti se na državniški položaj. Ta strategija pridobivanja moči se večinoma ne ozira na strukturo odborov in pododborov, ampak poteka po strankarskih linijah. Najboljši primer kongresnega botra je bil vsekakor Lyndon B. Johnson, pa tudi bivši predsednik Predstavniškega doma Thomas O'Niell je svojo vlogo igral zelo dobro.

Vse te strategije za pridobivanje moči nam povedo samo eno: da Kongres pravzaprav obvladujejo starci. Gerontokracija vlada ameriškemu Kongresu. In s tem se morajo sprijazniti tudi mlajši člani Kongresa, kajti nasprotovati *šamanom*, *poglavarjem* ali *botrom* nikakor ni dobro. Toda tu se težave prvič izvoljenih predstavnikov ameriškega ljudstva šele začnejo. Socializacija mlajših članov namreč poteka tudi skozi fizično ločitev njihovega življenja od življenja ostalih kongresnikov. Ameriški Kongres je namreč zelo zapleten in kompleksen sistem hodnikov, podhodov, pisarn, dvoran, bivanjskih prostorov itd. Vse posamezne zgradbe, ki sodijo v kongresni kompleks, so med samo povezane s podzemnimi hodniki. Razen ene. Na prvi pogled se ne razlikuje od ostalih, razen tega, da v njej bivajo novinci in se imenuje Longworth. Vsak dan morajo po dežju, vetru, soncu ali snegu iti peš na Capitol ali pa v najboljšem primeru do naslednje zgradbe, ki je s podzemnimi hodniki povezana s Capitolom. Kot da bi vsak dan znova hodili v Canosso. Atmosfera v Longworthu je podobna študentskemu domu (Weatherford, 1985: 31), saj žene novincev ne smejo stanovati z njimi. Ali kot je opozoril Bourdieu (1991: 119): značilnost obredov prehoda ni v tem, kdo jih je prešel in kdo ne, njihova ključna značilnost je v tem, da so tisti, ki so jih prešli, fizično ločeni od tistih, ki jih še niso oz. jih nikoli ne bodo. Ko je nekdo izvoljen večkrat zaporedoma, takrat njegovi ženi (ali možu) ni treba več prirejati čajank, peči piškotov in prirejati družabnih prireditev, skratka vsega, kar bi lahko pripomoglo k ponovni izvolitvi njenega moža (ali žene). Takrat kongresnik ve, da lahko doseže svoje mesto v vrhnjem delu piramide in da se bo kmalu našlo mesto zanj v zgradbi Rayburn.

Romeo in Julija v Kongresu

V drugem prizoru drugega dejanja Shakespearove tragedije Romeo in Julija postane jasno, da je glavna ovira uslišanju velike ljubezni v poimenovanju. Poimovanje se pokaže kot ključna sestavina osebne identitete. Romeoovo "bistvo" za vse udeležence v drami je v njegovem priimku, v besedi, ki ni ne "dlan, ne noga, ne roka, ne katerikoli drugi del, ki pripada človeku" (2. prizor, II. dejanje). Njegov priimek je seveda skupek družbenih razmerij - in ta skupek je problematičen. Bourdieu (1991) nas roti, da več pozornosti namenimo vlogi, ki jo igrajo besede pri oblikovanju družbene realnosti. Moč poimenovanja je namreč kreativna moč, tista, ki naredi realnost obstoječo, in ne tista, ki zgolj poimenuje že obstoječo "stvar" (Kertzer, 1996: 66). Noben element pri pridobivanju politične moči ni osnovnejši od boja za pravico po poimenovanju: "Ne obstaja družbeni dejavnik, ki

si ne bi prizadeval, do meje kolikor je le-to mogoče, za moč poimenovanja in oblikovanja sveta skozi njegovo poimenovanje" (Bourdieu, 1991: 105). Ena od pomembnih značilnosti obreda je komunikacija, ki se uporablja za socializacijo znotraj organizacije v vrednote in pričakovanja. Obred ne samo da komunicira, ampak tudi določa stopnje moči znotraj organizacije. Mladi kongresniki so v tem pogledu še posebej na udaru. Vsak od njih namreč dobi ime po letnici, ko je bil prvič izvoljen v Kongres. Ker so kot prebivalci Longwortha za stare kongresnike amorfna masa, nastanejo včasih prav smešne, velikokrat pa prav žaljive situacije, vse z namenom, da se novince opozori na njihovo pravo mesto in vrednost v kongresnem sistemu. Tako je na primer Lyndon B. Johnson, da bi pokazal prezir do mladih kongresnikov, rad pozabil ali napačno povedal kakšno njihovo ime, čeprav je znal na pamet povedati imena otrok veliko volivcev iz njegove okraja (Weatherford, 1985: 33). Mlademu kongresniku se je kaj lahko pripetilo, da je Johnson njegovo ime razdelal do nerazpoznavnosti ter ga začel metaforično obdelovati. Na splošno so vsa osebna imena v ameriškem Kongresu tabu. Ne uporabljajo se v medsebojnem naslavljanju niti v kongresnem zapisniku. Če pa se že uporabljajo v pisni obliki, potem morajo biti zapisana z velikimi črkami in v oklepaju, kar pomeni, da so postala *nomina sacra*. Naslavljanje je tudi sicer zelo dolgo in zapleteno ravnanje, v svojem bistvu pa čisti anahronizem, ki sporoča zunanjim opazovalcem, da je Kongres resna, stalna, trdna, nespremenljiva in večna institucija. Primer takšnega naslavljanja je: Gospoda predsednik, senator iz Teksasa želi vprašati senatorja iz Kalifornije.... Beseda "jaz" je v kongresnem občeivanju strogo prepovedana (Weatherford, 1985: 190-191).

Razlika med pisnimi in nepisnimi kulturami je v tem, da pisne natančno zabeležijo obred - tako postanejo ceremonije bolj dogodki za naslednike kot pa za takojšen učinek. Kongresni zapisnik je poseben izraz tega dejstva: je namreč tisti, ki zabeleži, kako se dogaja celoten proces obreda. Že od Hamurabija naprej ima zapisnik funkcijo beleženja napredka in obstoja civilizacije. Vendar je kongresni zapisnik samo dimna zavesa, za katero se dogaja resnična politika. Kongresni zapisnik je popolnoma neberljiv - po tem, ko je bila neka stvar povedana, imajo kongresniki namreč še vedno čas, da stvari pregledajo in popravijo ali pa povsem na novo vnesejo (Weatherford, 1985: 200ff). Zapisnik se torej določa *a posteriori*. Tako se ustvarja realnost, tako se ustvarja zgodovina! Le zelo malo, okoli trideset odstotkov stvari, ki so kasneje v zapisniku, je dejansko izrečenih za govornico. Vse ostalo so stališča, mnenja in videnja, pa tudi celotni govori, ki jih kongresniki in njihovi asistenti preprosto dostavijo kongresni tiskarni. Zgodilo se je že, da je bil v zapisniku kot povsem običajen zabeležen govor kongresnika, ki ga tistega dne sploh ni bilo v Washingtonu, ker je smučal v hribovju Colorada (Weatherford, 1985: 201). Da o kongresni tiskarni, ki je ena največjih na svetu in na leto natisne za okoli 125 milijonov dolarjev papirja samo od zapisnikov, obrazcev in podobnega, sploh ne govorimo. Kongresna tiskarna je aparat, ki dela 24 ur na dan, v treh izmenah, kar je več kot marsikatera tiskarna dnevnega časopisa.

Iz povedanega je jasno, da hočejo dobronamerni znanstveni opazovalci Kongresa prikazati obred v Kongresu kot stvar brez širšega namena, kar posledično pomeni, da mu pripisujejo negativne konotacije. A ravno ta izprazn-

jenost, nedoločljivost v smislu storitvene tradicije, ponavljanje, ki je izpraznjeno vsake substancialnosti, dejansko naredi obred za obred.⁸ Zato je več kot primerno vprašanje, komu kongresni obred sploh služi. Ugotovili smo že, da predvsem simbolni identifikaciji tistih, ki so jim bile v zibelko položene dobrobiti kulture vladajočega ameriškega razreda. Geertz je, ko je pisal gledališki državi (Theatre State, op.p) v devetnajstem stoletju na Baliu, ugotovil, da njen osnovni namen ni bil pridobivanje moči, temveč je bila bolj ali manj namenjena sama sebi:

“Izrazna narava balijske države je bila očitna skozi celo njeno znano zgodovino, ker ni bila vedno usmerjena v tiranijo, katere sistematično koncentracijo moči ni znala udejanjiti, niti ni bila sistematično usmerjena v vlado, ki jo je gradila nezavzeto in oklevajoče, temveč k spektaklu, k slovesnosti, k javni dramatizaciji vladajočih obsesij balijske kulture: družbene neenakosti in statusnega položaja. Bila je gledališka država, v kateri so principi in princeze bili impresariji, duhovniki režiserji, kmetje pa stranski igralci, ekipa in občinstvo. Velikanska zažiganja, plombiranje zob, posvetitve templjev, romanja in krvna žrtvovanja, ki so uspela zbrati stotine in celo tisoče ljudi ter ogromno bogastva, niso bila sredstva za doseganje političnih ciljev: bila so sama sebi namen, bila so to, čemur je bila namenjena država. Ceremonije na sodišču so bile gonilna sila politike sodišča; množični obredi niso bili namenjeni podpori delovanju države, pač pa je bila država, tudi v zadnjih vzdihljajih, namenjena izvajanju množičnih obredov. Moč je služila blišču, ne blišč moči.” (Geertz, 1980: 13)

Kertzer (1991) je šel v pojmovanju političnega obreda še nekoliko dlje od Geertza, ko je poudaril dejstvo, da je obred enako pomemben za tiste, ki vladajo, kot za tiste, ki jim je vladano. Ne smemo pozabiti, da je vse, kar elite v zvezi s simbolno identifikacijo sploh lahko storijo, to, da okrepijo prevladujočo simbolno konstrukcijo, kako naj bi določena družba sploh delovala, nikoli pa ne morejo v popolnosti povezati vseh posameznih družbenih niti, vseh alternativnih simbolnih sistemov. Takšno gledanje na obred pozablja na dejstvo, da obred zgolj predvideva povezanost, dejansko pa je ne ustvarja (Abeles, 1988: 393).

Iskanje korenin ali integriranje vrednot

Ko se dva poročita v tradicionalnem smislu, se ne zaobljubita samo drug drugemu, samemu sebi, temveč Bogu, kongregaciji ali državi: kongresniki za govornico tudi ne govorijo samo samim sebi, ampak državi in zgodovini - govorijo *for the record*. Ko govorijo, govorijo v imenu države, za vso državo ali okrožje, ki jih je izvolilo. Obred pri tem samo poudarja in utrjuje takšen mitski tip interakcije in jih pri tem nenehno opominja na njihov status in pomembnost tega, kar počno. Eden od ključnih načinov za pridobivanje moči in legitimacije se namreč skriva v povezavi med politično retoriko in obredom. Na obred namreč lahko gledamo kot na obliko retorike, ki propagira svoje sporočilo skozi zapleten sistem simbolnih dejanj. Retorika se ravna v skladu s kulturno predpisanimi oblikami, katerih vgrajena logi-

⁸ Glej tudi sijajen prispevek Velikonje (1993: 157).

ka omogoča predvidevanje argumentov kot tudi veliko verjetnost napovedane teze (Kertzer, 1988: 101). Vzpostavlja čustveno stanje, v katerem je tezo nemogoče zavrniti, saj je strukturirana na tak način, da izgleda, kot da je nujna sestavina "realnosti" same. Predstavlja sliko sveta, ki je tako čustveno privlačna, da o njej ni mogoče razpravljati. Obred je mit na delu.

Habermas je v Strukturnih spremembah javnosti (1989) opozoril na dejstvo, da je "javna politična sfera" šla od razsvetljenstva naprej skozi velike spremembe in to celo do takšne mere, da so jo s tehnikami dominacije in manipulacije skoraj do popolnosti prevzele organizacije, ki ustvarjajo publiciteto, kot prava javnost pa je bila od njih ločena. Vsaka štiri leta se z volitvami odvija vedno znova isti vzorec. Najprej izjemna delitev, govori z ene ali druge strani o tem, kako velika je razklanost ameriške družbe, kakšne napake je zagrešila nasprotna stran v prejšnjem mandatu, ko je tako izjemno usodno zarežala v nacionalno telo s svojimi politikami, kako slabo se je godilo volivcem v tem mandatu in kako se bosta cedila med in mleko v naslednjem. Pod pogojem, če govorec seveda zmaga. Če ne, se bo zgodil najmanj vesoljni potop. A po volitvah, kot da bi dež opral vse madeže krvi z ranjenega nacionalnega telesa, se to telo čudežno združi pod zastavo in beloglavim orlom, pod rekom *et pluribus unum* in, kar je paradoksalno, kot Feniks iz pepela se iz opotekajočega telesa dvigne eden od kandidatov. Seveda je vse bila le predstava, igra, ki ji v kompleksnih družbah rečemo volitve. Tisto, kar so aspiranti za kongresne stolčke poskušali narediti v času predvolilne kampanje, ni bilo nič drugega kot poskus vsiljevanja lastne retorike starih vrednot, starih simbolnih elementov. Vse samo z enim namenom - zmagati na volitvah in na ta način simbolno združiti celo okrožje, zvezno državo, v primeru predsedniške kampanje pa kar celo državo.

Niso bila brez pomena vsakoletna romanja francoskega predsednika Mitterranda v Solutré na binkoštni ponedeljek, ko se je vedno znova vzpenjal na 495 m visoko skalo v srcu Burgundije, na njej meditiral ter na ta način združeval transcendentno zgodovino Francije z lastno usodo. Nedaleč od te skale, kjer so bile najdene konjske kosti in kameno orodje iz poznega paleolitika, se je namreč skril po pobegu iz Nemčije in pozneje tudi oženil hčerko gospodarja družine, ki mu je dala zatočišče (Abeles, 1988: 396ff). Niso zaman vsakoletna romanja predsednika slovenske republike Milana Kučana na Triglav, kjer s samo njemu lastno milino krsti vrhove slovenskega gospodarstva. Na vrhu Triglava, ki v simbolnem aparatu Slovencev zavzema mitsko mesto, predsednik republike (vrh oblasti) v sodelovanju z direktorji največjih slovenskih podjetij (vrh gospodarstva) izvede nacionalno poenotenje *par excellence*. Seveda samo če vemo, da je za slovensko rezoniranje sedanjosti ključnega pomena povezava med gospodarstvom in politiko. Samo v tej povezavi Slovenci namreč vidijo odrešitev. In ni bila brez pomena Clintonova in Goreova vožnja z avtobusi po ameriškem srednjem zahodu med predsedniško kampanjo leta 1996. Čeprav se v Združenih državah z avtobusi vozijo le še tisti, ki si ne morejo privoščiti avtomobila ali kupiti letalske karte, je vožnja približala oba glavna demokratska protagonista srednjemu razredu in na ta način prispevala k volilni zmagi.

Toda, ali je sploh mogoče predstavljati odnos med politiki in njihovo publiko kot

vsakodnevno paradiranje "političnih izdelkov", ki so predstavljeni publiki po najnovejših dognanjih marketinške stroke? Ali je sploh mogoče gledati na politiko kot na popolnoma sekulariziran aparat, ki ga je mogoče soditi po zakonih tržne logike? V tem je ravno čar daljnosežnosti zgoraj omenjenega (drugega) branja Marxove formule o ideologiji: zavestno vedeti, da nekaj počneš, pa čeprav pod predpostavko, da je že samo realno iluzija, in obenem to početi na način, ki organizira predstave ljudi. Politika namreč ni sekulariziran posel, kot ga mnogi hočejo predstaviti. Je posel, katerega uspešnost protagonistov se meri v sposobnosti manipulacije simbolov.

Zaključek

Če gledamo na obred kot na nekaj, kar stalno komunicira isto simbolno vsebino, potem je mogoče reči, da je družbeno neintegrativen. V družbi namreč obstaja preveč različnih skupin ljudi, ki niso socializirani v iste politične vzorce in prepričanja, da bi predpostavka o družbeni integrativnosti lahko držala. Z vse-ameriškega vidika je obred znotraj Kongresa kontra produktiven. Ker zgolj krepi vladajoče klane, *botre*, *šamane* in *poglavarje*. Ker krepi gerontokracijo in vladajočo ideologijo. A z vidika omogočanja reprodukcije dominantnih razmerij sil, je obred pravzaprav samo na ta način politično produktiven.

Obred je nekaj, kar se preprosto dogaja. Najbolj produktivna je ravno njegova navidezna substancialna izpraznjenost. Tisti, ki so ga večši, vedo, kako v ponavljajoči se izpraznjenosti skomunicirati želeno. Kognitivna komponenta obreda, ki organizira naše videnje sveta, ni nespremenljiva, ampak je z njo mogoče zelo očitno manipulirati. Obred v Kongresu ni simptom samo zaradi vsega navedenega, temveč predvsem zato, ker je element, ki je subverziven lastni univerzalnosti v tem, da vzpostavlja integracijo, integrira samo določen razred oz. skupino ljudi, nikakor pa ne vseh prebivalcev v ameriški družbi. Navkljub svoji fizični poziciji in simbolnim konotacijam le-te - na griču, na mestu, kjer se povežeta nebo in zemlja, na mestu, kjer se skup stopi⁹ - ne opravlja svoje primarne naloge: integracije vrednot ameriške družbe. Zato lahko rečemo, da je subverziven svoji lastni univerzalnosti, ki se imenuje ameriška družba.

LITERATURA

- Abeles, Marc (1988): *Modern Political Ritual: Ethnography of an Inauguration and a Pilgrimage by President Mitterrand*. *Current Anthropology*, let. 29, št. 3, str. 391-399.
- Bellah, Robert N. (1968): *Civil Religion in America*. V McLoughlin in Bellah (ured.), *Religion in America*. Boston: Houghton Mifflin.
- Bourdieu, Pierre (1991): *Language & Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Cazeneuve, Jean (1986): *Sociologija obreda*. Ljubljana: ŠKUC in FF.

⁹ Kongres iz lat. *congressus* "sestanek, srečanje, shod", kar je v moškem spolu posamostaljeni pretekli trpni deležnik glagola *congregari* "sniti se, sestati se, skupaj stopiti".

- Geertz, Clifford (1973): *The Interpretation of Cultures*. New York: Fontana Press.
- Geertz, Clifford (1980): *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*. New Jersey: Princeton University Press.
- Habermas, Jürgen (1989): *Strukturne spremembe javnosti*. Ljubljana: ŠKUC.
- Južnič, Stane (1987): Sakralizacija in ritualizacija oblasti. *Teorija in praksa*, let. 24, št. 5-6, str. 704-719.
- Kertzer, David (1988): *Ritual, Politics, and Power*. New Haven and London: Yale University Press.
- Kertzer, David (1996): *Politics and Symbols*. New Haven and London: Yale University Press.
- Lacław, Ernesto in Chantal Mouffe (1987): *Hegemonija in socialistična strategija*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Lewellen, Ted (1992): *Political Anthropology: An Introduction*. 2nd ed. Westport, Conn.: Bergin & Garvey.
- Lukes, Steven (1975): Political Ritual and Social Integration. *Sociology*, let. 9, št. 2, maj 1975, str. 289-308.
- Marvin, Carolyn in David W. Ingle (1999): *Blood Sacrifice and the Nation: Totem Rituals and the American Flag*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marx, Karl (1980): Kapital I; Prvo, drugo in tretje poglavje. *Časopis za kritiko znanosti*, let. 8, št. 41-42, str. 10-90.
- McLeod, James R (1999): The Sociodrama of Presidential Politics: Rhetoric, Ritual and Power in the Era of Teledemocracy. *American Anthropologist*, let. 101, št. 2, str. 359-373.
- Shils, Edward in Michael Young (1953): The Meaning of Coronation. *Sociological Review*, št. 1, str. 63-81.
- Velikonja, Mitja (1993): Antinomije rituala in institucije. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, let. 21, št. 162-163, str. 155-169.
- Žižek, Slavoj (1994): *How Did Marx Invent the Symptom?* V S. Žižek (ur.), *Mapping Ideology*, str. 296-331. London: Verso and New Left Books.
- Walzer, Michael (1967): On the role of symbolism in political thought. *Political Science Quarterly*, 82, str. 191-205.
- Warner, Lloyd W (1962): *American Life: Dream and Reality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Weatherford, J. McIver (1985): *Tribes on the Hill: The U.S. Congress Rituals and Realities*. New York: Bergin & Garvey.